

BO‘LAJAK JISMONIY MADANIYAT O‘QITUVCHILARIDA KASBIY AXLOQIY FAZILATLARNI SHAKLLANTIRISH

O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika institute
Jismoniy madaniyat, sport va maktabgacha ta’lim fakulteti
Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi kafedrasida asisssenti
Xoldorov Zoxid Abduvayitovich
Email.zoxidjonxoldorov8@gmail.com
Tel:+99888 390 35 00

“Maktabgacha va boshlang‘ich ta’limda jismoniy tarbiya va sport yo‘nalishi II-kurs talabasi, “Sog‘lom hayot sari” ilmiy to‘garagi a‘zosi:
Hasanov Nodirjon Nazirjon o‘g‘li +998908590309

Annotatsiya. Ushbu maqolada jismoniy tarbiya va sport o‘qituvchilarini tayyorlash muammosi ochib berilgan. Professor-o‘qituvchilar axloqiy fazilatlarini rivojlantirish bilan bog‘liq mintaqamizdagi pedagogik jarayon oldiga nafaqat ta’lim tizimini inqirozdan olib chiqa oladigan, balki uni yangi darajaga ko‘taradigan jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlash vazifasi qo‘yilgan. Bo‘lajak mutaxassislarni yangi innovatsion texnologiyalardan xabardorlik bilan integral ravishda axloqiy fazilatlarga ham et‘ibor berilgan,

Kalit so‘zlar: o‘qituvchi, jismoniy tarbiya, innovatsiya, tayyorlik, kasbiy faoliyat.

INNOVATION TECHNOLOGY FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL MORAL QUALITIES IN FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE

Annotation. This article reveals the problem of training physical education and sports teachers. The pedagogical process in our region, which is associated with the development of the moral qualities of professors, is faced with the task of preparing physical education teachers for professional activities, who can not only bring the educational system out of the crisis, but also raise it to a new level. Future specialists are also given moral qualities in an integrated way with awareness of new innovational technologies,

Keywords: teacher, physical education, innovation, readiness, professional activity.

Oliy ta’limdagi sifat o‘zgarishlari oliy ta’lim tizimining maqsadlarini yuqori kasbiy mahorat bilan keng umumiy gumanitar dunyoqarashni uyg‘unlashtirgan mutaxassislarni tayyorlashga yo‘naltirishda namoyon bo‘ladi. SHu munosabat bilan oliy ta’lim tizimida integratsion jarayonlarning ustunligi yuzaga keladi, unda gumanitar bilimlar etakchi rollardan biri hisoblanadi.

YUksak ma’naviyatli mutaxassislarni tarbiyalash, respublikamizda kadrlar tayyorlashni davr talablari darajasiga ko‘tarish, ta’limning rivojlanayotgan bozor iqtisodiyoti munosabatlariga asoslangan mexanizmini yaratish, uning mazmunini takomillashtirish, o‘quvchi va o‘qituvchilarda ta’lim-tarbiya jarayoniga bo‘lgan yangicha munosabat va qarashlarni shakllantirish dolzarb masala hisoblanadi.

Xususan, bo'lg'usi jismoniy madaniyat o'qituvchilarining kasbiy axloqiy sifatlari hamda ma'naviyatining ijtimoiy-siyosiy voqelikdagi zaruriyati, uning o'ziga xos xususiyatlari, kasbiy axoloq tushungasining falsafiy, ijtimoiy va pedagogik jihatlari, kasbiy axoloqning nazariy asoslari, uni shakllantirishning huquqiy, ijtimoiy va ma'naviy qirralari hamda zamonaviy jamiyat ziddiyatlari masalalariga qaratilgan tadqiqot natijalari muhim ahamiyatga ega.

SHuning bilan birgalikda bo'lg'usi jismoniy madaniyat o'qituvchilarining kasbiy axoloqiy sifatlari shakllantirishga oid innovatsiyon texnologiyalarini ta'lim jarayoniga tadbiiq etish zarurati mavjud.

Jamiyat rivojlanishida turli xil davrlarda mehnat va kasb-hunarlarni o'rganish nazariyasi va amaliyoti, pedagog-o'qituvchilarni tayyorlash muammolari va echimlari bilan shug'ullanganlar. Masalan, ma'naviy-ma'rifiy, mafkuraviy texnologiyalar masalasida turli zamon va makonlarda yashagan xorijlik olim va mutaxassislar Z.Bjezinskiy, G.Grachev, A.Zinoyev, I.Zasurskiy, S.Kara-Murza, A.Karayani, K.Kalandarov, S.Rastorguev, R.Xarris, V.Druzin, I.Kolotilova, O.Petrich, R.CHaldini va boshqalar mafkuraviy kurash, yoshlarga xavf solayotgan mafkuraviy tahdidlar, manipulyasiya jarayonlari, "Ommaviy madaniyat"ning globallashuvi, g'oyaviy kurashning turli jabhalarini tadqiq qildilar.

Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarida kasbiy axoloqiy sifatlari shakllantirishning innovatsiyon texnologiyasi nazariy tomonlarini ishlab chiqish va amalda sinab ko'rish.

Oliy ta'lim muassasalarida bo'lg'usi jismoniy madaniyat o'qituvchilarida kasbiy axoloqiy sifatlari shakllantirish jarayoni.

Oliy ta'lim muassasalarida bo'lg'usi jismoniy madaniyat o'qituvchilarida kasbiy axoloqiy sifatlari shakllantirishning pedagogik tizimi, mazmuni, samarali shakllari, uslublari, vositalari.

- bo'lg'usi jismoniy madaniyat o'qituvchilarida kasbiy axoloqiy sifatlari shakllantirishning yangi pedagogik texnologiyalarini aniqlash dolzarb pedagogik muammo ekanligi;

- bo'lg'usi jismoniy madaniyat o'qituvchilarida kasbiy axoloqiy sifatlari shakllantirishning mazmuni, samarali shakl, vosita va ilg'or metodlari belgilab beriladi, amalda sinab ko'riladi;

- bo'lg'usi jismoniy madaniyat o'qituvchilarida kasbiy axoloqiy sifatlari shakllantirishning pedagogik texnologiyalari tanlanadi va amalda sinab ko'riladi;

- dars va darsdan tashqari sharoitlarda bo'lg'usi jismoniy madaniyat o'qituvchilarida kasbiy axoloqiy sifatlari shakllantirishning yo'llari va shart sharoitlari belgilanadi;

Vazifalarni hal qilish va tadqiqot farazini tekshirish uchun quyidagi tadqiqot usullari qo'llanildi: falsafiy, sotsiologik, psixologik, pedagogik va maxsus adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, universitetlarning jismoniy tarbiya kafedralarining shaxsiyat muammolari bo'yicha tajribasini tahlil qilish va umumlashtirish. jismoniy tarbiya jarayonida bo'lajak mutaxassisni shakllantirish, talabalar va o'qituvchilaridan so'rovnomma va anketa olish, o'z pedagogik faoliyatini retrospektiv tahlil qilish, modellashtirish, ekspert baholash usuli, gumanitar yo'naltirilgan mazmunning ishlab chiqilgan modelini aprotatsiya qilish va tuzatish bo'yicha pedagogik tajribalar o'tkazildi. Jismoniy tarbiya bo'yicha ta'lim, tajriba ishtirokchilarining

harakatchanligini nazorat qilish testlari, statistik ma'lumotlarni qayta ishlashning matematik usullari qo'llanildi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligining tarkibiy qismlarini bo'limlar bo'yicha umumiy kasbiy komponentning vakolatlari tizimi sifatida ko'rib chiqish mumkin:

Bo'limlar bo'yicha umumiy madaniy komponentning vakolatlari:

1. Umumiy madaniy bilimlar va uni xulq-atvorda amalga oshirish.
2. Pedagogik mahorat.
3. Pedagogik aloqa.

Keling, jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy faoliyatining tarkibiy qismlariga e'tibor qarataylik, unda professional komponent mavjud:

1. Jismoniy tarbiya o'qituvchisining etikasi.
2. O'z-o'zini tarbiyalash, o'z-o'zini tarbiyalash va o'zini takomillashtirish; o'zini o'zi boshqarish.

O'qituvchining malakasini, jismoniy tarbiya o'qituvchisi faoliyatining tarkibiy qismlarini aniqlab, biz kasbiy tayyorgarlik darajasini oshirish bosqichiga o'tamiz. Ushbu bosqich o'qituvchilar tomonidan jismoniy madaniyat sohasidagi innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqishni o'z ichiga oladi, ularsiz samarali faoliyat mumkin emas, o'qituvchining kasbiy o'sishi mumkin emas, talabalarning sog'lig'ini yaxshilash va talabalarning jismoniy madaniyat bilan shug'ullanish motivatsiyasini rivojlantirish. Samarqandni rivojlantirishda yosh avlod salomatligi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda.

Muvaffaqiyat rag'batlantiriladi - ledshilashga intilishning natijasi, erishishda maqsadi bilan qat'iy va to'liq ta'sir qiladi beremenigan shaxsiy xarakter asosida. Ta'lim va sport faoliyati bilan shug'ullanadigan talabalar asos sifatida qaror qabul qilishga qaror qilishdi, unga erisha uzoq so'rovnoma o'tkazishi kerak.

O'z-o'zini anglash, o'zini o'zi belgilash, o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini tarbiyalash, o'zini o'zi anglash va o'zini o'zi boshqarish jarayonlarini o'rganish uchun o'z-o'zini anglash testi qo'llanildi. Uning yordami bilan quyidagilar baholandi: o'quvchilarning istak va ehtiyojlariga munosabati, o'ziga ishonchi (o'zini o'zi anglashi); shaxsning ruhiy salomatligi, uning yaxlitligi, mustaqilligi va erkinligi (avtonomiya); o'quv va kasbiy faoliyatga, hayotga (ijodkorlikka) ijodiy munosabat; boshqalar bilan do'stona munosabatlar o'rnatish qobiliyati (aloqa). Muvaffaqiyat motivatsiyasi - natijalarni yaxshilashga intilish, o'z maqsadlariga erishishda qat'iyatlilik - butun hayotga ta'sir qiladigan asosiy shaxsiy xususiyatlardan biridir. Talabalarning jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarida o'z taqdirini o'zi belgilashga tayyorligi, uni takomillashtirish yo'llarini izlash to'g'risida qaror qabul qilish uchun asos bo'lib, unga erishish zarurligi to'g'risidagi

Tajriba oxirida jismoniy madaniyatning insonparvarlik qadriyatlarini ichkilashtirish: 1 - o'z-o'zini baholash va o'zini o'zi bilish, 2 - o'z taqdirini o'zi belgilash, 3 - o'zini o'zini tushunish va o'zini o'zi anglash, 4 - o'zini o'zi rivojlantirish. o'z-o'zini takomillashtirish, 5- o'z-o'zini tashkil etish va o'z-o'zini tartibga solish (1-rasm).

Tajriba davomida olingan ma'lumotlarni tahlil qilish sub'ektlar guruhlarida talabalarning shaxsiy fazilatlarining jiddiylikni aniqlash imkonini berdi. Aniqlanishicha, barcha tanlangan ko'rsatkichlar bo'yicha tajriba guruhi talabalari sezilarli ijobiy o'zgarishlarni o'zlarida sezishgan. ($P < 0.01$ darajasida) o'z-o'zini

anglash, ijodkorlik va erishish istagi zarurati nuqtai nazaridan o'zgarishlar sezilarli darajada edi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisining imkoniyatlari dars o'tkazishning namunaviy vositalari va usullaridan foydalanish bilan cheklanib qolmay, balki darslarga ijodiy yondashish, o'quvchilarning yangi usullarini amalga oshirish imkoniyati yaratilganini ko'ramiz faoliyati, jismoniy madaniyat o'qituvchilari [1] kasbiy mahoratini oshirish esa. Uzlüksiz ta'lim tizimida malaka oshirish, kasbiy faoliyatga tayyorgarlikni shakllantirish orqali o'qituvchi ushbu sohadagi yangi shakllanishlarni boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Hozirgi bosqichda jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy mahoratini oshirish masalasi mavjud. Jismoniy tarbiya tizimida o'qituvchining kasbiy kompetensiyasining o'sishi butun o'quv jarayoni davomida talabalarning salomatlik ko'rsatkichlarini yaxshilaydi.

Jismoniy tarbiya o'qituvchisining pedagogik jarayonidagi innovatsion texnologiyalarning aloqasi va uning kasbiy tayyorgarligini hisobga olgan holda, biz ushbu ikki komponent o'zaro bog'liqligini, ularni to'liq ko'rib chiqish kerakligini payqadik. Bu bizga uzluksiz ta'lim tizimida jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy malakasini oshirish darajasini har tomonlama ko'rib chiqish imkoniyatini beradi.

Jismoniy tarbiya mutaxassisi malakasini oshirish uchun innovatsion texnologiyalardan foydalanishni maqsad qilib, biz jismoniy tarbiya darslarida qo'llanilmaydigan, ammo hamma ular haqida biladigan yoki g'oyaga ega bo'lgan bir qator fanlarni taklif qilmoqchimiz.

Ushbu sohada sifatli o'zgarish uchun biz yangi yondashuvlarni qo'llashimiz, Sovet dars tizimining mazmunini yangilashimiz kerak. So'nggi 30 yil ichida yosh avlodning jismoniy tarbiyasi muammosini hal qilish orqa fonga surildi, jismoniy tarbiya va sport qadriyatlari almashtirildi. Zamonaviy jamiyat talablariga muvofiq "jismoniy madaniyat" fanini o'qitish uchun zamonaviy innovatsion texnologiyalarni joriy etish yaxshi sinflarga olib keladi, bu erda o'qituvchi jismoniy madaniyatga muhabbat uyg'otishi mumkin [3; 4]. Ushbu tizimni o'z amaliyotida qo'llash orqali zamonaviy o'qituvchi talabalarning motivatsiyasini oshiradi, talabalarning jismoniy rivojlanishi, jismoniy tayyorgarligi va sog'lig'ini yaxshilash bo'yicha strategik vazifani amalga oshiradi.

1. Plyometrik mashqlar

2. Pilates-bu xavfsiz mashqlar to'plami. maxsus tibbiy guruhlarda (tayyorgarlik guruhleri) va terapevtik jismoniy madaniyat guruhlarida (fizioterapiya) qo'llash mumkin. U turli mushak guruhlarining moslashuvchanligi va kuchini rivojlantiradi, umurtqa pog'onasi shikastlangan bemorlar uchun foydalidir, tanani yanada moslashuvchan va nozik qiladi, tanani mustahkamlaydi va ruhni shakllantiradi.

3. Fitnes texnologiyalari (cho'zish, akva aerobika, step aerobika, Slayd, tana uchun bodibilding, jismoniy rivojlanishni tuzatish, ortiqcha vazn va boshqalar.), callanetika3 [8].

4. Sharq amaliyotlari. Hatha YOga (nafas olish, muvofiqlashtirish asanasi) 4.

5. Crossfit–bu dasturga birlashtirilgan, minimal vaqt ichida ketma-ket ketma-ket bajariladigan va 5,6 [9] barcha mushak guruhlarini rivojlantirishga qaratilgan yuqori intensiv mashqlar majmuasi.

Jismoniy madaniyat sohasida kasbiy pedagogik faoliyatni tashkil etishning

innovatsion texnologiyalari sog'lom odamning ijobiy imidjini yaratishga qaratilgan va ularni amalga oshirish zamonaviy jismoniy tarbiya o'qituvchisining malakasi va ijodiy yo'nalishiga bog'liq.

Shunday qilib, innovatsion texnologiyalardan foydalanmasdan jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi darajasini oshirish mumkin emas. Uzluksiz ta'lim tizimida kasbiy tayyorgarlikni qismlarga bo'lish mumkin emas, chunki bu o'qituvchining o'z faoliyatiga tor yo'naltirilishiga, kompetensiyaning pasayishiga va eng muhimi, yosh avlodning jismoniy tarbiyaga bo'lgan qiziqishining pasayishiga olib kelishi mumkin.

. Agar zamonaviy o'qituvchi doimiy ravishda yangi texnologiyalarni izlasa, u o'zini rivojlantiradi, o'zini takomillashtiradi, bilim, ko'nikma va malakalarni amalga oshirishning barcha tushunchalarida "o'zlik" darajasini oshiradi, bu esa o'z navbatida jismoniy tarbi talabalarning tizimli sog'lomlashtirish samarasiga olib keladi.

Shuning uchun, agar zamonaviy o'qituvchi doimiy ravishda yangi texnologiyalarni izlasa, u o'zini rivojlantiradi, o'zini takomillashtiradi, bilim, ko'nikma va malakalarni amalga oshirishning barcha tekisliklarida "o'zlik" darajasini oshiradi, bu esa o'z navbatida talabalarning tizimli sog'lomlashtirish samarasiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyaotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida " PF-5368-son farmoni. 2018 yil 5-mart.

2. 2019-2023 O'zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va ommaviy sportni rivojlantirish konsepsiyasi 2019-yil 15-fevral.

3. A.O.Abdquddusov, H.F.Rashidov. Kasb-hunar pedagogikasi. O'quv-uslubiy qo'llanma. -T.: O'MKHTTKMO va UQTI, 2011.- 108 b. 3.

4. I.J.Ishmuhammedov. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. Ilmiy jurnal.–T.: TDPU, 2004.–44 b. 4.

5. Xolboyeva G.X. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi” “7-8 yosh bolalardaida» “SamDU” nashri darslik. 2020 y. 178 b.

6. Holboeva G. H. Nazarova D. Mechanisms of increasing the motor activity of children aged 5-6 ears on the basis of initial gymnastic exercises. // Scientific theoretical journal "Science to sport". 2020 Year Number 6. ISSN.2181-7804; 72-75.

7. Haydarov B.T., Holboyeva G.H., Theory and methodology of physical education. // Textbook Samarqand state university edition. 2020; 56-59.

8. Xolboeva G. Jismoniy tarbiya sohasi kadrlarini tayyorlashda kasbiy, gumanitar, mintaqaviy-milliy konseptual salohiyatni oshirish //Aktualnye problemy sportivnoy nauki. – 2023. – T. 1. – №. 1. – S. 23-29.

9. Xolboeva, G. (2023). Jismoniy tarbiya sohasi kadrlarini tayyorlashda kasbiy, gumanitar, mintaqaviy-milliy konseptual salohiyatni oshirish. Aktualnye problemy sportivnoy nauki, 1(1), 23-29.

10. Gulhayo Kholboevna Kholboeva Mechanisms of improving the motor activity of children aged 6-7 ears through initial gymnastics classes. Published 2021.Education, Medicine

11. Xolboeva.G.X. Haydarov.B.T. Tojiev.X.B. Methodology of the improvement of preliminary gimnastic disciplines in increasing activity of preschool

age children (case of Uzbekistan). // International Journal of Psychosocial Rehabilitation. 2020-№6 ISSN:1475-7192 Scopus. *DOI*: 2009-2011, 2013-2020.B 4562-4569.